

थारु महिलामा शिक्षाको अवस्था (दाङ जिल्ला श्रीगाउँ गा.वि.स. मा गरिएको एक अध्ययन)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र
विषयमा स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिको लागि
प्रस्तुत गरिएको शोधपत्र

प्रस्तुतकर्ता
प्रतिमा डाँगी

समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०७३

थारु महिलामा शिक्षाको अवस्था
(दाङ जिल्ला श्रीगाउँ गा.वि.स. मा गरिएको एक अध्ययन)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र
विषयमा स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिको लागि
प्रस्तुत गरिएको शोधपत्र

प्रस्तुतकर्ता
प्रतिमा डाँगी

समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०७३

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र
संकाय समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग
विश्वविद्यालय क्याम्पस
कीर्तिपुर, काठमाडौं

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालयद्वारा निर्धारित पाठ्यक्रम अनुसार स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता पूरा गर्नको निमित्त मेरो निर्देशनमा प्रतिमा डाँगीले “थारु महिलामा शिक्षाको अवस्था (दाङ जिल्ला श्रीगाउँ गा.वि.स. मा गरिएको एक अध्ययन)” शीर्षकको शोधपत्र तयार गरेको प्रमाणित गर्दै उक्त शोधपत्रको अन्तिम मूल्याङ्कनका लागि शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति :

.....
सुदीपसिंह नकर्मि
शोध निर्देशक
समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग
विश्वविद्यालय क्याम्पस
कीर्तिपुर, काठमाडौं

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र
संकाय समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग
विश्वविद्यालय क्याम्पस
कीर्तिपुर, काठमाडौं

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा समाजशास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहका निम्ति प्रतिमा डाँगीले तयार पारिएको शोधपत्र “थारु महिलामा शिक्षाको अवस्था (दाङ जिल्ला श्रीगाउँ गा.वि.स. मा गरिएको एक अध्ययन)” स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उपयुक्त ठहरिएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

प्रा.डा. तुल्सीराम पाण्डे
विभागीय प्रमुख

डा. रमेश पराजुली
वाह्य निरीक्षक

सुदीपसिंह नकर्मि
शोध निर्देशक

मिति :

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मैले स्नातकोत्तर तहको दशौं पत्रको प्रयोजनका लागि आदरणीय गुरु सुदीपसिंह नकर्मिको कुशल निर्देशनमा तयार पारेको छु । यो शोधपत्र तयार गर्ने सन्दर्भमा आइपरेका विभिन्न समस्या र अड्चनहरूसँग जुध्ने प्रेरणा दिँदै सहि पथप्रदर्शन गराएर अधि पढ्न प्रेरित गरी आफ्ना व्यवहारिक कार्यलाई पन्छाएर कुशल र समुचित दिग्दर्शन गराउनु भएकोमा उहाँप्रति म हार्दिक कृतज्ञता एवं श्रद्धा व्यक्त गर्दछु ।

शोधपत्र तयार गर्ने कार्यमा आफ्ना विविध कार्य व्यस्ततालाई प्रवाह नगरी आफ्नो अमूल्य समय निकाली निर्देशन, सुझाव तथा सल्लाह दिई उत्प्रेरित गर्नु हुने विभागीय प्रमुख प्रा.डा. तुल्सीराम पाण्डे एवम् सम्पूर्ण गुरु वर्ग तथा प्रस्तुत विषयमा शोधकार्य गर्ने अवसर जुटाउने समाजशास्त्र केन्द्रीय विभागप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्दा आवश्यक सामग्री उपलब्ध जिल्ला विकास समिति दाङ र सम्बन्धित विद्यालयका गुरुवर्गहरु र अभिभावकप्रति हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

मलाई यस अवस्थामा ल्याई पुऱ्याउने मेरो जन्मदाता मातापिताप्रति चिर ऋणी छु । मेरो अध्ययनमा सदैव सहयोग गर्दै आउनु भएका मेरा आदरणीय दाइहरुप्रति हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

अन्त्यम म यस शोधपत्रको मूल्याङ्कनको लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुर समक्ष पेश गर्दछु ।

मिति :

प्रतिमा डाँगी
समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग

विषयसूची

	पेज नं.
अध्याय- एक : परिचय	१-६
१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२ समस्याको कथन	३
१.३ अध्ययनको उद्देश्य	५
१.४ अध्ययनको महत्त्व	५
अध्याय- दुई : पूर्व साहित्यको समीक्षा	७-१५
२.१ पूर्व साहित्यको समीक्षा	७
२.२ नेपालमा वर्तमान महिला शिक्षा नीति र कार्यक्रमहरु	९
२.३ सामाजिक लिङ्ग सम्बन्धी भएका अध्ययन	११
२.४ थारु समुदायको सामान्य परिचय	११
२.५ थारु महिला र शिक्षा	१२
अध्याय- तीन : अनुसन्धान पद्धति	१६-१९
३.१ अध्ययन क्षेत्रको छनोट	१६
३.२ अनुसन्धान ढाँचा	१६
३.३ तथ्याङ्कको स्रोत र प्रवृत्ति	१७
३.४ नमुना छनोट पद्धति	१७
३.५ तथ्याङ्क संकलन विधि	१७
३.५.१ अन्तर्वार्ता	१८
३.५.२ अवलोकन विधि	१८
३.६ अध्ययनको प्रस्तुतीकरण	१८
३.७ अध्ययनको सीमा	१८

अध्याय- चार : थारु महिलाको सामाजिक आर्थिक पृष्ठभूमि	२०-२७
४.१ लिङ्गको आधारमा थारुहरूको जनसंख्या	२०
४.२ वैवाहिक अवस्थाका आधारमा थारुको विवरण	२१
४.३ परिवारको प्रकारको आधारमा थारुको पारिवारिक विवरण	२२
४.४ आकारको आधारमा थारुको परिवारको विवरण	२३
४.५ पेशागत अवस्था	२४
४.६ परिवार प्रमुखको आधारमा थारु परिवारको विवरण	२५
४.७ जमिन	२६
४.८ अरुको जग्गा अधियामा वा ठेक्कामा कमाउने र नकमाउने थारु घरपरिवार	२७
अध्याय- पाँच : थारु महिलाको शैक्षिक अवस्था र शिक्षाप्रतिको धारणा	२८-४९
५.१ अध्ययन क्षेत्रका महिलाहरूको शैक्षिक अवस्था	२८
५.२ साक्षरताको प्रमुख स्रोत	२९
५.३ उत्तरदाता महिलाको साक्षरताको स्थिति	३१
५.४ अध्ययनरत तथा अध्ययन पुरा गर्ने महिलाको विवरण	३२
५.५ थारु जातिको लिङ्गको आधारमा शैक्षिक अवस्था	३२
५.६ थारु जातिको उमेरको आधारमा शैक्षिक अवस्था	३३
५.७ अध्ययन क्षेत्रका विद्यालयको प्रकार	३४
५.८ शिक्षामा महिला सहभागिता बढाउने धारणा	३६
५.९ महिला शिक्षाप्रति थारु समुदायको सामाजिक धारणा	३७
५.१० शिक्षामा समान अवसर सुविधा दिने नदिने आधारमा थारु महिलाको विवरण	३९
५.१०.१ महिलालाई पुरुष सरह अधिकारको आवश्यकता	३९
५.१०.२ महिलाको जीवनमा शिक्षाको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण	४०
५.१०.३ महिलालाई रोजगारीका आवश्यकता सम्बन्धी विवरण	४१
५.१०.४ शिक्षित महिला र अशिक्षित महिलाको फरक	४१
५.११ शिक्षाले आत्म विश्वास बढाउने धारणाको विवरण	४२

५.१२	थारु परिवारमा छोरीलाई स्कूल नपठाउनुको कारण	४२
५.१३	अध्ययन क्षेत्रका महिलाले पढाइ छाड्नुको कारणहरू	४३
५.१४	विवाह पछि शिक्षामा थारु महिलाको धारणा	४५
५.१५	उमेरको आधारमा थारु परिवारको सदस्यको साक्षरता स्थिति	४७
५.१६	बुढापाका र बुद्धिजीवीसँग गरिएको कुराकानी	४८

अध्याय- पाँच : सारांश र निष्कर्ष ५०-५४

६.१	सारांश	५०
६.२	निष्कर्ष	५३

सन्दर्भ सामग्रीहरू

परिशिष्ट

तालिका सूची

	पेज नं
तालिका नं. १ : लिङ्गको आधारमा जनसंख्या छनोट	२०
तालिका नं. २ : अध्ययन क्षेत्रको थारु परिवार र संख्या	२१
तालिका नं. ३ : वैवाहिक अवस्थाका आधारमा थारुको विवरण	२२
तालिका नं. ४ : परिवारको प्रकारको आधारमा थारुको पारिवारिक विवरण	२२
तालिका नं. ५ : घर परिवारको सदस्यहरूको विवरण	२३
तालिका नं. ६ : थारु जातिको पेशागत अवस्था	२४
तालिका नं. ७ : परिवार प्रमुखको आधारमा थारुको पारिवारिक विवरण	२५
तालिका नं. ८ : थारु घरपरिवारको स्वामित्वमा रहेको भूमिको विवरण	२६
तालिका नं. ९ : अरुको जग्गा अधियामा वा ठेक्कामा कमाउने वा नकमाउने थारुको घरपरिवार	२७
तालिका नं. १० : उत्तरदाता महिलाहरूको शैक्षिक अवस्थाको विवरण	२९
तालिका नं. ११ : शैक्षिक सहभागिताको किसिम थारु महिलाको विवरण	३०
तालिका नं. १२ : छनोट भएका महिलाहरूको साक्षरताको स्थिति	३१
तालिका नं. १३ : अध्ययनरत तथा अध्ययन पुरा गरी छाडेको तहका आधारमा थारु महिलाको विवरण	३२
तालिका नं. १४ : थारु जातिको लिङ्गको आधारमा शैक्षिक अवस्था	३३
तालिका नं. १५ : उमेरगत आधारमा शैक्षिक अवस्थाको विवरण	३४
तालिका नं. १६ : उत्तरदाताको परिवारमा विद्यालय जाने बालबालिकाको विवरण	३५
तालिका नं. १७ : शिक्षामा महिला संख्या बढाउने प्रतिको विवरण	३६
तालिका नं. १८ : महिलाले किन पढ्नु पर्छ भन्ने सम्बन्धमा थारु महिलाको धारणा	३८
तालिका नं. १९ : शिक्षामा समान अवसर सुविधा दिने नदिने आधारमा थारु महिलाको विवरण	३९
तालिका नं. २० : महिलाको जीवनमा शिक्षाले ल्याएको सुधार	४०
तालिका नं. २१ : छोरीहरूको स्कूलमा न्यून सहभागिता	४२
तालिका नं. २२ : पढाइ छोड्नु पर्ने कारणहरू	४३
तालिका नं. २३ : विवाह पछाडि महिलाले पढ्नु पर्ने/नपर्ने आधारमा थारु महिलाको विवरण	४६
तालिका नं. २४ : थारु परिवारका सदस्यहरूको साक्षरता स्थिति	४८